CONCEPȚIILE RELIGIEI CREȘTINE CU PRIVIRE LA RAPORTUL DINTRE OM ȘI NATURĂ

Valeriu CAPCELEA, dr. hab. în filosofie, conf. univer.,
Secția Nord a Academiei de Științe a Moldovei
e-mail vcapcelea@mail.ru https://orcid.org/0000-002-3064-5040
Arcadie Capcelea, dr. hab. în biologie, conf. cercet. USM
e-mail acapcelea@hotmail.com https//orcid.org/0000-0002-0290-0657

THE CONCEPTIONS OF THE CHRISTIAN RELIGION REGARDING THE RELATIONSHIP BETWEEN MAN AND NATURE

Summary

This article reflects the main views of the Christian religion regarding the relationship between Men and Nature. The authors examine the most important postulates of the Bible that refer to the interaction between them, which demonstrate the fact that in Christianity, from its origins, there exists an orientation towards the protection of nature and a harmonious coexistence of men and nature. Particular attention is paid to the opinion according to which the Christian doctrine is the cause of the degradation of nature, formulated by the American historian L. White.

In conclusion, it is noted that the Christian doctrine is quite well oriented from an ecological point of view, and currently both its ministers, theologians and philosophers preach the positive aptitude of the Christian religion in ensuring the protection of the environment and through this, Christianity contributes to the survival of human civilization in conditions of the global crisis.

Key words: *religion, Christianity, nature, environment, morality, men, capital sins.*

ÎNTRODUCERE

Tema în cauză este foarte actuală reieșind din faptul că ne confruntăm în present cu criza ecologică globală care amenință existența civilizației umane, iar cncepțiile creștinismului pot să influențeze în mod pozitiv asupra atitudinii morale și grijulii a omului față de natură. Scopul acestui studiu constă în elucidare principalelor concepte fundamentale ale religiei creștine față de relația Om-Natură și modalitățile de îmbunătățire a acestui raport întru rezolvarea problemelor ecologice contemporane. Deși conceptele acestei religii sunt reflectate în un număr impunător de studii, anume aspectele relațiilor dintre om și natură rămîn încă în afara atenției teologilor, filosofilor, sociologilor, fiind reflectate în ultimile decenii numai în un număr relativ limitat de publicații. Analiza este efectuiată în baza literaturii publicate si a materialelor generalizatoare și evoluției doctrinelor la tema data folosind metodologia proprie acestui domeniu.

REZULTATE

Este cunoscut că relațiile dintre om și natură, în mod direct sau indirect, sunt reflectate în doctrinele religiilor mondiale, fiind propovăduite în diferite colțuri ale lumii. Dar, reieșind din faptul că religia creștină domină în mare parte, pe continentul European, în America de Nord și de Sud, inclusiv și în spațiul românesc, noi ne vom referi la tratările relațiilor dintre Om și Natură în cadrul creștinismului.

Tema „*religia și ecologia*” a ajuns, în ultimele decenii, în centrul atenției mai multor cercetători, atât teologi, cât și filosofi, dar și a exponenților altor științe sociale [12, 13, 14, 15, 16, 21, 18, 19, 6, 22, 24, 23, 17]. Totodată, au văzut lumina tiparului o multitudine de studii în care se reflectă esența religiei creștine cu privire la problema interrelațiilor dintre om și natură, unde cercetători fundamentează ideea că doctrina religioasă creștină a fost, de la originile sale orientată spre ocrotirea naturii și o conviețuire armonioasă a omului cu natura.

Însă, unii savanți susțin teoria că originea problemelor ecologice o constituie anume credința creștină, conform căreia omul a fost creat pentru a domina asupra naturii, iar credința, după cum rezultă din această teorie, le permite

oamenilor să ia atitudine față de mediul ambiant așa cum găsesc ei de cuviință. În acest context, este necesar să recunoaștem că ideile religioase au fost implementate în viața de toate zilele ca o justificare a dezvoltării sociale și tehnice și că acestea ne pot explica multe chestiuni care ne permit să înțelegem natura problemelor ecologice și să găsim căile principale de soluționare a lor [2, p. 105-106].

În literatura din domeniu se argumentează ideea că religia creștină interpretează în mod diferit atitudinea oamenilor față de natură și problemele ecologice [a se vedea: 2, p. 105-106]. Spre exemplu, conform *Vechiului Testament*, natura nu este sacră. De aceea, tot ce este pe pământ, reprezintă resurse pentru bunăstarea omului. Pe de altă parte însă, se afirmă faptul că, aceasta nu îndreptățește atitudinea iresponsabilă a omului față de natură. Bunăoară, în *Geneza* [1:29] se întâlnesc referințe în mod exclusiv la alimentația vegetariană a oamenilor. Numai după primul păcat și Marele Potop omului i s-a permis să folosească în alimentare și carnea. Totodată, trebuie de specificat faptul că în *Leviticul* [1, 3:2-17] și *Deuteronomul* [1, 5] sunt menționate delimitări substanțiale în ceea ce privește atitudinea omului față de natură, inclusiv comportamentul față de pomii fructiferi, boi, femele ale păsărilor, pământ etc. În aceeași carte se remarcă că omul a fost creat pentru a se preocupa de această lume și pentru a o păstra ca izvor al bucuriei, nu doar pentru hrană. Aceleași idei sunt formulate și în *Psalmi, Cartea lui Iov*, unde se mai spune despre înțelegerea justă a valorilor și frumuseții naturii. Atât în *Vechiul Testament*, cât și în Noul Testament, există concepția despre valoarea intrinsecă a tot ce este viu, din care rezultă că trebuie să existe o atitudine grijulie față de tot ce ființează [a se vedea în detalii: 3, cap. 6]. Dumnezeu, după *Biblie*, trebuie să aibă grijă de tot ce este viu, nu numai de oameni, iar oamenii sunt obligați să se îngrijească de natură, să nu distrugă integritatea ei în tendința nemiloasă de a o supune necesităților personale [2, p. 107].

Actualmente exista o concepție susținută de majoritatea teologilor și filosofilor conform căreia Dumnezeu-creatorul Universului (omului, cerului și pământului) a învățat omul să conviețuiască în armonie cu natura și să-i respecte legile. Raportul moral al omului față de natură se cuprinde în cuvintele lui Dumnezeu: „Iată eu v-am dat vouă toată iarba ce face sămânță și tot pomul

care are întru sine rod, cu sămânță de semănat, vor fi de mâncare” [1, *Geneza* 1:29] și Atotputernicul îi mai îndeamnă: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți și stăpâniți peștii mării, păsările cerului, peste dobitoace și peste toate viețuitoarele” [1, *Geneza*: 1: 28]. Natura devine pentru om izvorul bunurilor materiale trebuitoare vieții și materialul pe care își va exercita întreaga sa activitate de ființă rațională [4]. Așa cum observăm, Dumnezeu, a situat în centrul creației omul, care are sarcina de a stăpâni natura, dar, după căderea în păcat a primilor oameni, omul s-a revoltat împotriva Creatorului său, iar natura nu l-a mai recunoscut că stăpân, revoltându-se și ea împotriva omului [5]. Împăcarea adusă ulterior de Iisus Hristos a cuprins două dimensiuni principale: una verticală, ce a restabilit relația oamenilor cu Dumnezeu, și alta orizontală, care a restabilit relația între oameni și creația divină - natura. Respectiv, anume datorita acestei împăcări se consideră că printr-o gestionare judicioasă a resurselor naturale, noi respectăm creația divină.

Pe fundalul acestor afirmații contemporane cu referire la rolul pozitiv al creștinismului în ocrotirea naturii, este necesar de a releva și existenta unei opinii contrare – a reflecției conform căreia anume doctrina creștină constituie obârșia degradării naturii. Astfel, în articolul publicat în anul 1967, care a devenit celebru, istoricul american L. White [11, p. 1203-1207], susținea că teologia iudeico-creștină a fost opresoare față de natură, deoarece Biblia a afirmat dominația Omului asupra Naturii, iar creștinismul a făcut o distincție certă între om (format după chipul și asemănarea lui Dumnezeu) și restul creației, care nu posedă „suflet” sau „rațiune”, pe care Omul este chemat s-o diriguiască. Toate acestea au dus la formarea indiferenței și atitudinii „arogante” față de Natură și, ca urmare, la criza ecologică modernă. „Creștinismul a oferit, pur și simplu, civilizației occidentale mandatul de a exploata Pământul și mediul său natural. În articolul lui L. White se demonstra că relația omului cu mediul natural a fost întotdeauna dinamică și interactivă, chiar și în Evul Mediu. În viziunea lui, punctul fundamental, de cotitură, în istoria noastră ecologică l-a constituit revoluția industrială (când știința și tehnologia au „contopit” ceea condus la sporirea capacității noastre de a distruge și exploata mediul). Cu toate acestea, L. White susținea că „mentalitatea revoluției industriale” s-a manifestat mult mai devreme și rădăcinile ei put fi urmărite în creștinismul medieval și în relație

cu Natura chiar și în acele vremuri îndepărtate [a se vedea în detalii: 20, c. 194-202]. Reflectând asupra căilor de ieșire din acest impas, L. White afirma următoarele: „…ceea ce facem noi în materie de ecologie depinde de ideile pe care le posedăm cu privire la relația om-natura”, propunând două posibilități de ieșire din criza: fie apariția unei noi religii, total diferită de cea care domina în Occident, fie reluarea vechilor tradiții creștine.

Ideile lui L. White au provocat un larg răsunet și discuții aprinse despre rolul religiei în relația dintre Om și Natură, contribuind, în mare măsură, la apariția și dezvoltarea istoriei ecologice [15]. În general, opiniile lui L. White au fost respinse de către mulți cercetători dar, mai cu seamă, de teologi. Mai mult ca atât, unul dintre critici chiar l-a numit pe el ca „tânăr Antihrist, care își trage obârșia de la Kremlin” [8, p. 74]. Fostul vicepreședinte al SUA, ecologistul Al. Gore, afirma că White citește greșit Biblia – Dumnezeu nu i-a dat omului superioritate față de ceilalți, ci a oferit un „model de administrare” pentru ca omul să aibă grijă de mediul global. Totodată, trebuie să constatăm că articolul lui L. White a devenit îndată ce a văzut lumina tiparului atât o parte integrantă a antologiilor despre mediu, cât și a istoriei științei și tehnologiei.

Indiferent de viziunile cercetătorilor față de articolul lui L. White, el a stimulat sensibilizarea populației din țările occidentale vizavi de problemele ecologice. Cercetătorii din domeniul teologiei au meditat cu o mai mare insistență asupra componentelor etice, teologice și spirituale ale problematicii ecologice, în timp ce noile mișcări cultural-religioase, au acordat o importanță centrală, în faptă și spirit, problemelor naturii și problematicii ecologice. De rând cu acutizarea continuă a crizelor ecologice și a apariției problemelor supraviețuirii societății contemporane, ele au avut un impact considerabil și asupra poziției bisericilor creștine față de protecția mediului.

Astfel, în 1987, în enciclica „Sollicitudo Rei Socialis”, papa Ioan Paul al II-lea a abordat, în mod direct, problematica ecologică. Apoi, în 1990, mesajul de Ziua Păcii transmis de Vatican a cuprins și documentul intitulat „Pace cu Creatorul, pace cu creația” în care, în mod exclusiv, se spunea despre criza ecologică cu care se confrunta societatea. Suveranul Pontif a susținut că structurile de dominare și exploatare stau la baza dezordinii actuale din mediul înconjurător. În opinia

lui, trăim o criză morală, care se manifestă la nivel social. Mai concret, omul cuprins de diverse interese economice, nu mai ține cont de interdependența dintre toate ființele umane și natură.

Conform *Catehismului Bisericii Catolice*, cele șapte păcate capitale sunt: *mândria, zgârcenia, lăcomia, invidia, desfrânarea, mânia* și *lenea*, dar după trecerea a 1.500 de ani de când Papa Grigore cel Mare în sec. al VI-lea le-a evidențiat, în martie 2008, Biserica Catolică a actualizat lista păcatelor capitale în ziarul Vaticanului, L'Osservatore Romano, printre care se regăsesc: distrugerea mediului înconjurător, poluarea mediului și manipulările genetice.

Din 1991, raportul dintre religie și mediul ambiant a devenit tema de bază a unor programe de cercetare ale *Academiei Americane de Religie*. Ulterior, în anii 2010, au văzut lumina tiparului o serie de publicații la editura Harvard Press, intitulată „*Religions of the World and Ecology*”. Seria dată reprezintă rezultatul unui proiect de studiu multiplelor confesii religioase, interdisciplinare, care au cuprins 10 cărți sistematizat conform tradiției (Budism și Ecologie, Creștinism și Ecologie, etc.) [7]. Cercetările în cadrul acestui proiect continuă și astăzi, fiind publicate un șir întreg de studii în publicațiile editate de Universitatea Yale „*Forum on Religion and Ecology*” și în revista Worldviews: „*Global Religions, Culture, and Ecology*” [9]. Studiile în cauză și alte lucrări în domeniu oferă posibilitatea de a conclude: viziunile religioase asupra lumii modelează, în mare măsură, comportamentul omului față de mediu; și criza globală de mediu reprezintă, prin urmare, o criză cu caracter religios care, la rândul său, necesită ca savanții să reexamineze tradițiile religioase în raport cu ideile ecologice pentru a dezvolta viziuni durabile vizavi de lume [10, p. 441-463].

CONCLUZII:

Examinarea literaturii de specialitate ne argumentează că religia creștină interpretează în mod diferit atitudinea oamenilor față de natură și problemele ecologice. În timp ce astăzi predomină în mod evident viziunea conform căreia Dumnezeu se îngrijește de tot ce este viu, nu numai de om, iar oamenii sunt obligați să se îngrijească de natură, să nu distrugă integritatea ei reieșind din tendința nemiloasă de a o supune necesităților personale. În același timp, există și opinii conform cărora anume în doctrina religioasă iudaico-creștină

găsim obârșia principală a degradării naturii. În acest context, se afirmă că conform învățăturilor religiei creștine omul domină natura. În cadrul lor se face o distincție certă dintre om (format după chipul și înfățișarea lui Dumnezeu) și restul creației (inclusiv natura), care nu posedă „suflet" sau „rațiune" și din această cauză Omul este chemat s-o domine.

Concomitent, predomină, în multe studii și opinia că doctrina creștină este destul de bine orientată din punct de vedere ecologic, iar actualmente atât slujitorii ei, cât teologii și filosofii propovăduiesc aptitudinea pozitivă a religiei creștine în asigurarea protecției mediului și prin aceasta, creștinismul contribuie la supraviețuirea civilizației umane în condițiile crizei ecologice mondiale și a globalizării.

Bibliografie:

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*. - București: Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1991. – 1416 p.
2. Capcelea, V.; Capcelea, A. *Introducere în etica ecologică.* – Chișinău: Ed. Arc, 2015. – 332 p. ISBN 978-9975-61-893-9.
3. Capcelea, V.; Capcelea, A. *Etica ecologică: bazele armonizării relației morale a omului cu mediul înconjurător*. - București: Ed. Pro Universitaria, 2023. – 289 p. ISBN 978-606-26-1741-7.
4. Drăgan, R.-O. *Ecologia creștină*. https://www.scribd.com document/367088944/Ecologia-cre%C5%9Ftin%C4%83.
5. Nicula, Gh. *Creștinismul și ecologia.* 19 Sep. 2021. https://ziarullumina.ro/societate/analiza/crestinismul-si-ecologia-165632.html.
6. Hultkrantz, A. *Ecology of Religion: Its Scope and Methodolog.* In: Science of Religion: Studies in Methodology. The Hague. - Berlin: Mouton, 1979. - P. 221-236.
7. *Religions of the World and Ecology*. https://www.hup.harvard.edu/collection.php?cpk=1057.
8. Steiguer, E. *Age of environmentalism*. - New York: McGraw-Hall, 1997. – 202 p. ISBN 9780070608412.
9. *The Yale Forum on Religion and Ecology*. https://fore.yale.edu/.
10. Willis Jenkins and Christopher Key Chapple. *Religion and Environment. In. Annual Review of Environment and Resources*. 2011. - PP. 441-463. https://fore.yale.edu/sites/default/files/files/annurev-environ-042610-103728.pdf.
11. White, L.T. *The historical roots of our ecological crisis*. In: Science. 1967. V. 155. - PP. 1203-1207.
12. Алексеев, В. *Христианство и экологический кризис*. В. Путь богопознания. - 2000. - № 1. - С. 3-24. [http://www.oai.ru/alekseev1d.htm].
13. Алексеев, В. *Экологический кризис: виновато ли христианство?* В: Симферополь: Христианский научно-апологетический центр, 2006. Буклет № 135.
14. Белик, А.А. *Экология религии. В: Религии мира. История и современность*. Ежегодник 1988. – Москва: Наука, 1990. – С. 260-269.
15. Борейко, В.Е. *Постижение экологической теологии. – Киев: Киевский эколого-культ*. центр, 2000. (Серия: Природоохранная пропаганда). – 88 с.
16. Красников, А.Н. *Экология религи*. В: Вестн. Моск. ун-та. Сер. 7. Философ. 1999. - №1. - С. 63-73.
17. Мартынов, А.С. *Природа и люди России: экология, религия, политика и действие*. – Москва: Проект ГЭФ «Сохранение биоразнообразия», 1999. – 132 с.
18. Мень, А. *Дорожите временем…. Послание к Ефесянам 54*, 15-16. В: Свет во тьме светит (Проповеди). - Москва: АО «ВИТА-ЦЕНТР», 1991б. - С. 196-198.
19. Мень, А. *Сын человеческий*. - Москва: P.S., 1991. – 464 с. ISBN 5-7042-0374-4, 5704203744.

20. Розенберг, Г.Р. *Комментарии к статье линн таунсенд уайт, младшего «исторические корни нашего экологического кризиса».* В: Самарская Лука: *проблемы региональной и глобальной экологии.* 2010. – Т. 19, № 1. – С. 194-202.

21. Розенберг, Г.С.; Мозговой, Д.П.; Мозговая, О.А. *Экология сквозь призму Библии (психологические аспекты экологии)*. В: Самарская Лука: Бюл. 2003б. № 13. - С. 5-26.

22. Хот, Дж.Ф. *Христианство и проблемы экологии*. В: Гуманитарный экол. журн. – 2001. – Т. 3, вып. 2. – С. 78-89.

23. Уайт, Линн-младший. *Исторические корни нашего экологического кризиса*. В: *Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности.* - Москва: Прогресс, 1990. - С. 188-202. ISBN 5-01-001586-2.

24. Шленов, В.Л.; Петрушина, Л.Г. Послесловие. В: *Православие и экология*. - Москва: Московский Патриархат, 1997. - С. 423-441.